

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Кафедра соціальних і правових дисциплін

СІМЕЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Навчальний посібник для закладів вищої освіти

Укладач: Пархета В.І.

Умань
ВПЦ «Візаві»
2021

УДК 347.6(477)(075.8)
С 37

Рекомендовано вченою радою історичного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини як навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти (протокол № 13, від 29.06.2021 року)

Рецензенти:

Цимбал В.О., кандидат юридичних наук, доцент кафедри соціальних і правових дисциплін Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Шачковська Л.С. кандидат політичних наук, професор кафедри соціальних і правових дисциплін Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Сімейне право України: навч. посіб./ МОН України, Уманський держ. пед. у-т імені Павла Тичини, Каф. соц і правових дисциплін ; уклад.: Пархета В.І. – Умань : Візаві, 2021. – с.

Посібник підготовлено на основі положень Сімейного кодексу України відповідно до програми навчальної дисципліни «Сімейне право України» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

У навчальному посібнику висвітлено актуальні теоретичні проблеми сімейного права і розглянуто основні питання: сім'я, шлюб, особисті та майнові правовідносини подружжя, права та обов'язки батьків і дітей, влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, тощо. Рекомендований студентам вищих навчальних закладів, що навчаються за спеціальністю «Право». Може бути корисним науковим і практичним працівникам, які займаються проблемами сімейного права та сімейних правовідносин.

УДК 347.6(477)(075.8)

© Пархета В.І., 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
Тема 1. Загальна характеристика сімейного права України.	8
Тема 2. Сімейні правовідносини.....	13
Тема 3. Загальні положення про шлюб.	23
Тема 4. Особисті (немайнові) права та обов'язки подружжя.	32
Тема 5. Майнові права та обов'язки подружжя.....	39
Тема 6. Припинення шлюбу.....	48
Тема 7. Немайнові права та обов'язки батьків та дітей.	58
Тема 8. Майнові права та обов'язки батьків та дітей.....	67
Тема 8. Майнові права та обов'язки батьків та дітей.....	77
Тема 9. Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів.	87
Тема 10. Опіка та піклування.....	94
Тема 11. Прийомна сім'я.....	100
Тема 12. Дитячий будинок сімейного типу.	110
Тема 13. Патронат над дітьми.....	121
Тема 14. Усиновлення	128
Тема 15. Застосування сімейного законодавства України до іноземних осіб та осіб без громадянства.....	136
Питання для самоконтролю	145
Тестові завдання для самоконтролю	150
Практичні завдання з дисципліни.....	171
ГЛОСАРІЙ	180
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	185

ПЕРЕДМОВА

Глобалізаційні процеси в суспільстві ведуть до знецінення первинної мети створення сім'ї та принципів життя в громаді. Для того щоб не допустити надмірної демократизації подружнього життя та негативних наслідків, які можуть виникнути на цьому підґрунті, сучасна молодь повинна ретельніше вивчати основи сімейного права України. Пропонований навчальний посібник ґрунтується на положеннях чинного Сімейного кодексу України, який було прийнято Верховною Радою України 10 січня 2002 року. У цьому кодексі враховано як міжнародний досвід урегулювання сімейних відносин, так і сімейні традиції, характерні для України.

У навчальному посібнику проаналізовано поняття та ознаки шлюбу, прав та обов'язків подружжя, батьків та дітей, інших членів сім'ї та родичів. Детально охарактеризовано аліментні правовідносини та надзвичайно важливий інститут сімейного права – форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. Посібник розрахований на студентів, які навчаються за спеціальністю «Право», а також усіх охочих, до вивчення основ сімейного права.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Гузь Л. Є., Гузь А. В. Судово-практичний коментар до Сімейного кодексу України. Навчальний посібник. — Х.: Видавничий будинок «ФАКТОР», 2011. — 576 с.
2. Дякович М. М. Сімейне право України: навчальний посібник / М. М. Дякович; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. — 2-ге вид., випр. та допов. — К.: Правова єдність, Алерта, Центр учбової літератури, 2012. — 552 с.
3. Жилінкова І. В., Антошкіна В. К., Д'ячкова Н. А., Москалюк В. Ю. та ін. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. Жилінкової І. В. — Харків, 2008. — 855 с.
4. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей : монографія / Л. В. Красицька. — К. : Видавництво Ліра-К, 2015. — 628 с.
5. Лепех С. М. Сімейне право України: Навч. посібник. — Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. — 318 с.
6. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. Станом на 3 квітня 2018 року / За заг. ред. Журавльова Д.В. — К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2018. — 520 с.
7. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. — К.: Правова єдність. — 2009. — 428 с.
8. Романюк Я. Сімейний кодекс України / Я. Романюк, В. Панасюк // Право України. — 2013. — № 10.
9. Сімейне право України (історія, традиції, сучасність): навч. посіб. / Б. І. Андрусишин, С. І. Шимон, Л. С. Дубчак та ін.; за ред. Б. І. Андрусишина, С. І. Шимон. — К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. — 454 с.
10. Семейное право: Учебник для студентов вузов / под ред. П. В. Алексия, И. В. Петрова, А. Н. Кузбагарова. — 4-е изд., перераб. и доп. — М.: ЮНИТИ ДАНА: Закон и право. — 2009. — 335 с.
11. Сімейне право України: Навч. посібник / Апопій І. В. — К.: Центр учбової літератури, 2011.- 359 с.

12. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с
13. Сімейне право України: Підручник / С.Б. Булеца, В.В. Заборовський, В.Г. Фазикош та ін. ; за ред. С.Б. Булеци, В.Г. Фазикоша. — К. : Знання, 2015. — 375 с. — (Вища освіта XXI століття).
14. Сімейне право України: підручник для вищих навч. закладів / Одеська нац. юрид. акад.; за ред. Є.О. Харитонova, Н.Ю. Голубєвої. — К.: Істина, 2010. — 320 с.
15. Сімейне право України: Підручник/ Дзера О.В. — К.: Юрінком Інтер, 2019 . 520 с.
16. Сімейне право України: підручник / за заг. ред. В. І. Борисової — К.: Юрінком Інтер, 2011. — 260 с.
17. Сімейне право України: підручник/ Мироненко В.П. - К.: Правова єдність, 2008.- 477 с.
18. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: підручник. Тетарчук І.В. , Дяків Т.Є., - К.: Центр навчальної літератури. 2017. — 174 с.

Допоміжна:

1. Антонюк О. Право на батьківство / О. Антонюк // Право України. — 2013. — № 10. — С. 126–143
2. Афанасьєва Л.В. Аліментні правовідносини в Україні: [монографія]; МВС України, Луганський держ. ун-т внутрішніх справ. Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. 224 с.
3. Гриняк О. Б. Право спільної власності подружжя на житло за законодавством України : монографія. / О. Б. Гриняк. — К. : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2017. — 220 с.
4. Журило С.С. Правові наслідки усиновлення дітей-громадян України іноземними громадянами. Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С.82-85.
5. Журило С.С. Загальна характеристика умов, які висуваються для усиновлення дітей за законодавством України. Митна справа. 2015. № 5(101). С.203-208.

6. Зілковська Л.М. Припинення усиновлення: теорія і практика правозастосування. Наука і правоохоронна. 2016. № 1(31). С.296-301.
7. Красицька Л. В. Про припинення батьківських прав та обов'язків / Л. В. Красицька // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – №12
8. Логвінова М.В. Вимоги щодо осіб, які можуть бути патронатними вихователями: питання до законодавчого підходу. Університетські наукові записки. 2016. № 58. С.69-78.
9. Некрасова О. В. Договірне регулювання сімейних відносин / О. В. Некрасова // Право України. – 2013. – № 10. – С. 53–65.
10. Ольховик Л. А. Особисті немайнові права дитини за цивільним законодавством України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Л. А. Ольховик. – Харків, 2006. – 22 с.
11. Розгон О.В. Згода усиновлювачів та усиновлюваного: український та іноземний досвід. Право і суспільство. 2016. № 5. С.43-48.
12. Розгон О. Договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї. Мала енциклопедія нотаріуса. 2017. № 5(95). С. 122-134.
13. Розгон О.В. Припинення шлюбу в разі його розірвання та визнання фіктивним: відмінності між правовими наслідками на прикладах судової практики. Вісник Національної асоціації адвокатів України. 2018. Вип. 9. С. 25-35.
14. Рубець І.В. Застосування презумпції шлюбного походження дитини. Актуальні проблеми держави і права. 2012. Вип. 68. С.426-431.
15. Савицька С. участь органів опіки та піклування у захисті прав та інтересів дітей / С. Савицька // Підприємництво, господарство і право. – 2015. – № 7. – С. 19–23.
16. Самілик Л. О. Охорона і захист дитини в умовах сучасного сімейного права / Л. О. Самілик // Карпатський правничий часопис. – 2016. – № 12.– С. 52–59.
17. Сафончик О. І. Шлюбні правовідносини в Україні: проблеми теорії і практики: монографія. Одеса: Фенікс, 2018. С. 375.
18. Спасибо-Фатєєва І. Правові режими спільного майна подружжя / І. Спасибо-Фатєєва // Право України. – 2013. – № 10. – С. 77–84

19. Свіжа О. О. Поняття та ознаки дитячого будинку сімейного типу: сімейно-правовий аспект / О. О. Свіжа // Університетські наукові записки. – Хмельницький, 2010. – № 2 (34). – С. 120–125
20. Чеховська І. В. Сурогатне материнство: теоретико-правові підходи до розуміння / І. В. Чеховська // Міжнародний юридичний вісник Університету ДФС України. – 2017. – № 6. – С. 58–65
21. Чурпіта Г.В. Захист сімейних прав та інтересів у порядку непозовного цивільного судочинства: монографія. – К., 2016. – 434 .
22. Шаповал Л. Проблема патронатного виховання й особливості влаштування вихованців дитячого будинку сімейного типу у патронатну сім'ю / Л. Шаповал // Підприємництво, господарство і право. – 2013. – № 1. –С. 31–33.

Нормативна база:

1. Конституція України від 28.06.1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 року. Офіційний Вісник України. 2008. № 93. Ст. 3103.
3. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 року (дата набуття чинності для України – 27.09.1991 року).
4. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22. Ст. 135.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.
6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-42. Ст. 492.
7. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 року № 2398-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 38. Ст. 509.
8. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 року № 2866-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 52. Ст. 561.
9. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 року № 2402-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 30. Ст. 142.

10. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13.01.2005 року № 2342-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 6. Ст. 147.
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 18.12.2018 № 2657-VIII
12. Деякі питання здійснення патронату над дитиною: Постанова КМУ від 16.03.2017 року. Урядовий кур'єр від 11.05.2017
13. Деякі питання виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом "гроші ходять за дитиною", оплати послуг із здійснення патронату над дитиною та виплати соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя, підтримки малих групових будинків: Постанова КМУ від 26.06.2019 року № 552. Урядовий кур'єр від 10.07.2019
14. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України від 13.03.2019 № 369/180
15. Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2019 № 234
16. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 року № 787. Офіційний вісник України. 2013. № 82.
17. Про затвердження Порядку підтвердження факту народження дитини поза закладом охорони здоров'я: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2013 року № 9. Офіційний вісник України. 2013. № 3.
18. Про затвердження Порядку здійснення добровільного медичного обстеження наречених: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 року № 1740. Офіційний Вісник України. 2002. № 47. Ст. 2128.

19. Про затвердження Порядку розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власне імені, по батькові) фізичної особи: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2007 року № 915. Офіційний Вісник України. 2007. № 52. Ст. 2115.
20. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 року № 564. Офіційний Вісник України. 2002. № 18. Ст. 925.
21. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 року № 565. Офіційний Вісник України. 2002. № 18. Ст. 926.
22. Про затвердження Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 року № 866. Офіційний Вісник України. 2008. № 76. Ст. 2561.
23. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 року № 905. Офіційний Вісник України. 2008. № 79. Ст. 2660.
24. Про затвердження Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання: Наказ Міністерства юстиції України від 12.01.2011 року № 96/5. Офіційний Вісник України. 2011. № 4. Ст. 238.
25. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 року № 52/5 (у редакції наказу від 24.12.2010 року № 3307/5). Офіційний Вісник України. 2010. № 101. Ст. 3649.
26. Про затвердження Порядку здійснення органами опіки та піклування контролю за цільовим витрачанням аліментів на дитину: Наказ Міністерства соціальної політики України від 15.11.2018 № 1713
27. Про затвердження Переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.1993 року № 146. Право України. 1994. № 7-8.
28. Про затвердження Порядку стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договір про подання правової допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від

19.08.2002 року № 1203 // Офіційний Вісник України. – 2002. – № 34.

29. Про затвердження Правил опіки та піклування: Наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 року № 34/166/131/88. Офіційний Вісник України. 1999. № 26. Конституція України від 28.06.96 // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.

Інформаційні ресурси

1. Верховна Рада України – адреса доступу – <http://www.rada.gov.ua>
2. Кабінет Міністрів України - адреса доступу - <http://www.kmu.gov.ua>
3. Міністерство внутрішніх справ України – адреса доступу – <http://mvs.gov.ua>
4. Міністерство освіти і науки, – адреса доступу – <https://mon.gov.ua/ua>
5. Міністерство соціальної політики, - адреса доступу- <https://www.msp.gov.ua/>
6. Міністерство юстиції України – адреса доступу – <http://www.minjust.gov.ua>
7. Верховний суд України – адреса доступу – <http://www.scourt.gov.ua>
8. Вищий спеціалізований суд у цивільних та кримінальних справах України – адреса доступу – <http://sc.gov.ua/>